

Het RSG-dyslexiebeleidsplan

Ingaande schooljaar 2019-2020

Dyslexiebeleid RSG Ter Apel 2018-2019

Inhoud:

1. Inleiding	blz 3
2. Schoolbeleid voor dyslexie	blz 4
3. Wat is dyslexie?	blz 5
4. Signalering en doorverwijzing	blz 6
5. Sociaal-emotionele ondersteuning in de lessen	blz 7
6. Pedagogisch-didactische ondersteuning tijdens de les	blz 8
7. Vakspecifieke ondersteuning Nederlands	blz 9
8. Vakspecifieke ondersteuning moderne vreemde talen	blz 9
9. Aanpassing van het onderwijs: compenserende faciliteiten en dispensaties	blz 10
10. Ondersteuning buiten de lessen	blz 13
11. Wet- en regelgeving	blz 13
12. Ouders en school	blz 15
Bijlagen: 4	vanaf blz 18

Marjon Boelens, dyslexiecoördinator

Henk Tieben, MT- lid

1 INLEIDING

De ondersteuning van dyslectische leerlingen is een continu proces dat door maatschappelijke veranderingen om aanpassingen vraagt. Veranderingen als: de gewijzigde exameneisen, de toepassing van de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte zowel in basis- als in voortgezet onderwijs (2009), de invoering van de vergoede diagnostiek en behandeling voor leerlingen in het basisonderwijs, de voortschrijdende ontwikkeling van ondersteunende technologie.

Vanwege bovenstaande ontwikkelingen is vanuit het Masterplan Dyslexie in 2011 besloten het *'protocol dyslexie voortgezet onderwijs'* te herzien en als gevolg hiervan ook het dyslexiebeleid van de RSG Ter Apel.

Het RSG-dyslexiebeleid is een middel om de volgende doelen te bereiken:

- Dyslectische leerlingen kunnen die opleiding volgen waartoe ze op basis van hun cognitieve capaciteiten in staat zijn
- Ze kunnen omgaan met hun dyslexie
- Ze vergroten hun functionele lees- en schrijfvaardigheid, zo nodig met hulpmiddelen

Vier uitgangspunten zijn noodzakelijk om deze doelen te bereiken:

1. de leerling staat centraal
2. de ondersteuning vereist een geïntegreerde aanpak
3. de ondersteuning vindt plaats gedurende de hele schoolloopbaan
4. de ondersteuning gaat uit van wat werkt bij de leerling en wat een zo groot mogelijk effect heeft (economisch principe)

De leerling centraal

Dyslectische leerlingen staan in de begeleiding steeds centraal. Belangrijke vragen zijn: Wat heeft deze leerling nodig? Ondersteuning heeft kans van slagen als de leerling medezeggenschap heeft. De ondersteuning moet aansluiten bij zijn eigen doelstellingen en behoeften. Dit betekent in de praktijk dat de school samen met een leerling en de ouders nagaat, wat hij nodig heeft om zo min mogelijk hinder te ondervinden van zijn problemen. De school geeft hierbij aan welke begeleiding en faciliteiten wel of niet mogelijk zijn.

Een geïntegreerde aanpak

Een dyslectische leerling heeft ondersteuning nodig daar waar de gevolgen van dyslexie hem belemmeren: bij het volgen van lessen, tijdens proefwerken en examens en bij het maken van huiswerk. Dat betekent dat docenten zo veel mogelijk binnen de lessen leerlingen begeleiden; dat er een goede afstemming is tussen docenten, ondersteuningsspecialisten en directie en tussen leerling, ouders en school. Met ondersteuning in de lessen is de meeste winst te behalen. Veel dyslectische leerlingen hebben ook behoefte aan: extra instructie tijdens de les, meer tijd bij

een proefwerk, aangepaste spellingbeoordeling of het gebruik van een laptop met tekst-naar-spraaksoftware.

Ondersteuning gedurende de hele schoolloopbaan

Op de RSG Ter Apel krijgen de dyslectische leerlingen in de brugklas dyslexiebegeleiding. Afhankelijk van de behoefte wordt deze voortgezet in een eventueel vervolgtraject. Bij daling van de cijfers kan bijvoorbeeld door een interview met de leerling te houden een aanpassing van de ondersteuning noodzakelijk zijn.

Economisch principe

Ondersteuning moet gericht zijn op maximaal resultaat. Ondersteuning richt zich dus niet op kennis en vaardigheden die geen of weinig effect hebben op de doelen die de dyslectische leerling zich gesteld heeft.

Het RSG dyslexiebeleidsplan is gebaseerd op basis van het 'protocol dyslexie voortgezet onderwijs' (www.masterplandyslexie.nl). Voor alle hoofdstukken zijn in dit landelijke protocol voorbeelden en toelichtingen te vinden.

2 SCHOOLBELEID VOOR DYSLEXIE

Het RSG dyslexiebeleid hangt nauw samen met het taalbeleid en het ondersteuningsbeleid van de school. Het taalbeleid richt zich in principe op alle leerlingen en is terug te zien in de manier waarop taal een plek krijgt binnen het hele curriculum van de school. Het ondersteuningsbeleid richt zich op sociaal-, emotionele- en leerproblemen van individuele leerlingen. Het dyslexiebeleid bevindt zich op het raakpunt van beide en beschrijft welke specifieke ondersteuning de school biedt aan dyslectische leerlingen, in aanvulling op de algemene aandacht voor taal vanuit het taalbeleid.

Het ligt daarom voor de hand dat het dyslexiebeleid een geïntegreerd onderdeel is van het taalbeleid en het ondersteuningsbeleid. In het dyslexiebeleidsplan legt de RSG vast hoe zij de ondersteuning van dyslectische leerlingen vormgeeft.

Het RSG dyslexiebeleidsplan

Het RSG dyslexiebeleidsplan beschrijft de kaders en afspraken die richting en steun geven aan het handelen van docenten/mentoren en de ondersteuningsspecialist in de dagelijkse praktijk. Het is een 'levend' document dat iedereen gemakkelijk moet kunnen en vooral ook willen raadplegen. Beleid is voortdurend in ontwikkeling. Nieuwe inzichten of ontwikkelingen als de strengere exameneisen geven aanleiding om de afspraken daarop aan te passen. Het dyslexiebeleidsplan moet dan ook eenvoudig bij te stellen zijn. Dit gebeurt door vaste procedures, zoals de afspraken of de richtlijnen voor spellingbeoordeling, in bijlagen op te nemen.

Dyslexie beleidsontwikkeling

De RSG heeft in het schooljaar 2014-2015 een goed werkend dyslexiebeleidsplan opgesteld waarin voor medewerkers, leerlingen en ouders duidelijk is beschreven welke begeleiding, ondersteuning en faciliteiten worden geboden op de RSG. Voor alle leerlingen met een dyslexieverklaring wordt vanaf 2014-2015 een

begeleidingsplan geschreven door de dyslexiecoördinator in samenspraak met de orthopedagoog.

Om te ondersteuning voor transparantie zal dyslexie indien nodig op de agenda van de teamvergadering en sectievergadering worden geplaatst. De taalcoördinator is hiervoor verantwoordelijk.

De bijlagen van het dyslexiebeleidsplan worden jaarlijks geëvalueerd en eventueel aangepaste bijlagen worden besproken/geaccordeerd in het MT en in de (P)MR.

3 WAT IS DYSLEXIE?

Definitie van dyslexie

‘Dyslexie is een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking’ (stichting Dyslexie Nederland, 2016).

Voor de onderkenning van dyslexie worden twee criteria gehanteerd:

Criterion van achterstand: *Het niveau van de leerling op het gebied van het lezen en spellen moet onder het niveau liggen dat op basis van leeftijd en gevolgd onderwijs verwacht mag worden.*

Criterion van didactische resistentie: *De achterstand op lees- en spellinggebied blijft bestaan, ondanks intensieve, systematische en effectieve lees- en/of spellingbegeleiding.*

Gevolgen van dyslexie:

Dyslexie is dus een probleem in het (leren) lezen en/of spellen en komt in verschillende mate voor, van licht tot zeer ernstig. Er is geen verband tussen intelligentie en de lees- en spellingvaardigheid; hoog intelligente kinderen kunnen dyslectisch zijn en kinderen met een zwakke intelligentie kunnen toch in staat zijn goed te leren lezen en spellen. Hoeveel last een leerling heeft van dyslexie verschilt per leerling en hangt af van de eisen die de (onderwijs)situatie stelt aan de lees- en spellingvaardigheid. Daarnaast hangt deze last af van de mate waarin de leerling in staat is zijn problemen te compenseren.

Gevolgen voor het leren

Dyslexie heeft consequenties voor alle vakken die een beroep doen op functioneel lezen en schrijven. De consequenties zijn uiteraard verschillend per leerling.

- Technisch lezen is onvoldoende ontwikkeld; traag of radend lezen, te globaal lezen en verkeerd interpreteren van teksten wat problemen kan opleveren met multiple choice vragen (kleine verschillen zijn hierbij cruciaal).
- Geringe woordenschat door te weinig leeservaring.
- Te weinig aandacht over voor tekstbegrip omdat technisch lezen te veel aandacht vraagt.
- Veel spelfouten, ook in alledaagse eenvoudige woorden.

- Bij onbekende nieuwe spelling (o.a. moderne vreemde talen (MVT)) onvoldoende kunnen terugvallen op adequate spellingstrategieën en onvoldoende inzicht in woordopbouw.
- Moeite met het onthouden van losse op zichzelf staande gegevens (jaartallen, plaatsnamen, idioom, muzieknoten, begrippen, formules etc.). leerlingen met dyslexie hebben er veel aan wanneer de informatie in zinvolle samenhang wordt aangeboden.
- Woordvindingsproblemen; beïnvloedt zowel de mondelinge als de schriftelijke taal.
- Moeite met schriftelijke taalvaardigheid omdat de spelling veel aandacht vraagt, bijvoorbeeld bij schrijfopdrachten, boekverslagen of samenvattingen.
- Afname van tempo en nauwkeurigheid wanneer er 'onder druk' gewerkt moet worden (proefwerken, school(examens)).
- Moeilijk twee dingen tegelijk kunnen doen, zoals bijvoorbeeld het maken van aantekeningen of iets overnemen van bord en luisteren tegelijk.
- Bij het corrigeren van eigen werk de fouten niet zien.
- Moeite met luisteroefeningen omdat woorden en klanken niet goed onderscheiden kunnen worden.
- Moeite met luistertoetsen omdat het lezen van de vraag en het opschrijven van het antwoord meer tijd kost.
- Moeite met het leren van een nieuwe taal (MVT); nieuwe klanktekenkoppelingen en de uitspraak en/of spelling.
- Moeite met informatieverwerking/ informatieverwerving; dyslectische leerlingen hebben vaak meer tijd nodig.
- Moeite met planning en volgorde van denkstappen

Een uitgebreider schema is te vinden in hoofdstuk 3 van het protocol dyslexie VO.

4 SIGNALERING EN DOORVERWIJZING

Procedure signalering dyslexie

De signalering van leerlingen met ernstige lees- en spellingproblemen vindt plaats:

- Op basis van informatie uit het basisonderwijs (dossieranalyse Bao bij aanmelding);
- Door afname van signaleringstoetsen bij alle leerlingen aan het begin van de brugklas.

Bij de aanmelding en de warme overdracht worden de leerlingen met de diagnose dyslexie óf met een vermoeden van dyslexie, vermeld in Magister.

Aan het begin van het schooljaar wordt er na ongeveer 6 weken in alle eerste klassen de signaleringstoetsen (zie bijlage 1) afgenomen.

De organisatie wordt verzorgd door de ondersteuningscoördinator en de **afname/verwerking/correctie** wordt verzorgd door de docenten Nederlands. De

interpretatie van de testen vindt plaats door de orthopedagoog.

Is de uitslag negatief (geen zorgelijke dyslectische kenmerken), dan volgt geen verdere actie door de school. De uitslag is positief (zorgelijke dyslectische kenmerken), indien er op één of meer onderdelen zwak of zeer zwak is gescoord. Is de uitslag positief, dan wordt aanvullend door de onderwijsassistenten een Brus (1-minuut woordleestoets) en een Klepel (2-minuten pseudo-woordleestoets) afgenomen en wordt in het dossier van de leerling nagegaan of er al eerder sprake is geweest van problemen die het recente vermoeden van dyslexie bevestigen. Indien er na beoordeling van de orthopedagoog voldoende en kwalitatief goede begeleiding is geboden, die echter niet het gewenste resultaat heeft opgeleverd, is dat een goede indicator van hardnekkigheid. Bij onvoldoende gegevens vanuit het dossier en/of het ontbreken van handelingsplannen van kwalitatief goede begeleiding, wordt een standaardbrief naar de ouders verstuurd en volgt een begeleidingstraject van een half jaar, gericht op de geconstateerde achterstanden op het gebied van de spelling en/of het lezen.

Bij de leerlingen die dit begeleidingstraject volgen wordt door de onderwijsassistent als beginsituatiebepaling een Klepel en Brus afgenomen. Deze uitslagen worden tezamen met de scores van de signaleringstoetsen door de orthopedagoog in Magister geplaatst. De betreffende leerlingen worden gedurende een half jaar in een begeleidingsgroep geplaatst.

Na de begeleiding van een half jaar worden de signaleringstoetsen (incl. Klepel en Brus) herhaald door de ondersteuningsdocent en onderwijsassistenten. De uitslagen gaan naar de orthopedagoog voor interpretatie om nader te bepalen of dyslexieonderzoek nodig is.

Wanneer er geen sprake lijkt van mogelijke dyslexie, wordt dit in Magister genoteerd en gaat er een brief naar de ouders. Indien er wel sprake lijkt van mogelijke dyslexie, wordt deze leerling, na overleg met de ouders, aangemeld voor een dyslexieonderzoek. Dit onderzoek zal worden afgenomen door de orthopedagoog.

Voor leerlingen die later instromen (gedurende het 1^e leerjaar of in hogere klassen), geldt dat bij een vermoeden van dyslexie, aangegeven door ouders of door basisschool/school van herkomst, de dyslexiecoördinator of orthopedagoog deze leerling individueel screent op dyslexie. Indien de leerling hierop uitvalt, geldt dezelfde procedure als hierboven is beschreven voor de nieuwe leerlingen in de brugklas.

Procedure na het dyslexieonderzoek.

De resultaten (onderzoeksverslag en evt. dyslexieverklaring) worden door orthopedagoog met de leerling en ouders besproken. Ingeval van dyslexie: *zie bijlage 2 beschrijving van de ondersteuning van dyslectische leerlingen.*

5 SOCIAAL-EMOTIONELE ONDERSTEUNING IN DE LESSEN

De sociaal-emotionele conditie van een leerling en zijn leerresultaten beïnvloeden elkaar wederzijds. Docenten en mentoren kunnen leerlingen op beide terreinen ondersteuning bieden door enerzijds de psychosociale ontwikkeling van leerlingen positief te beïnvloeden en anderzijds de leerlingen in staat te stellen optimaal van het onderwijs te profiteren door hun pedagogisch-didactisch handelen (zie hoofdstuk 6).

Psychologische basisbehoeften

Docenten kunnen dyslectische leerlingen leren omgaan met de negatieve gevolgen van dyslexie op leerresultaten en zij kunnen de zelfwaardering versterken door ervoor te zorgen dat een leerling aan de drie psychologische basisbehoeften die iedereen eigen zijn, kan voldoen: de behoefte aan *relatie*, de behoefte aan *competentie* en de behoefte aan *autonomie*.

Bevorderen van de psychosociale ontwikkeling

Om de psychosociale ontwikkeling van leerlingen te ondersteunen, moet een docent basaal vertrouwen in leerlingen hebben en hen ondersteunen en uitdagen (Loonstra & Schalkwijk, 1999). Tevens moet hij hoge verwachtingen hebben. Vanuit zijn vertrouwen en verwachtingen kan hij de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen bevorderen door:

- dyslexie als handicap te accepteren;
- te investeren in zijn relatie met de leerling.

Accepteer dyslexie als handicap

Om dyslexie te kunnen accepteren, moeten zowel docenten als medeleerlingen weten wat dyslexie is en welke verschijnselen ermee samenhangen. Pas dan zullen dyslectische leerlingen durven uitkomen voor hun problemen, een gevoel van eigenwaarde ontwikkelen en minder risico lopen gepest te worden.

Eveneens voorkomt goede informatie over dyslexie, dat docenten onbegrip tonen voor problemen van dyslectici. Een docent die op de hoogte is, zal nooit zeggen: "Maar voor die woordbetekenissen had je toch een voldoende kunnen hebben, dat heeft toch niets met dyslexie te maken".

Investeer in de relatie met een leerling

Het is belangrijk dat een docent openlijk begrip toont voor leerlingen en een vertrouwensband met hen opbouwt. Dit leidt tot een onderwijsklimaat waarin het voor leerlingen en docent prettig werken is. Dit kan op verschillende manieren en op talloze momenten in een les.

6 PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE ONDERSTEUNING TIJDENS DE LES

Docenten kunnen door hun pedagogisch-didactisch handelen ervoor zorgen dat leerlingen zo min mogelijk belemmerd worden door de gevolgen van dyslexie.

Op de dyslexiekaart (bijlage 4: *dyslexiekaart/dysorthografiekaart*) komen faciliteiten te staan die nodig zijn voor de leerling in relatie tot de pedagogisch-didactische ondersteuning tijdens de les.

In hoofdstuk 6 van het landelijk 'protocol dyslexie voortgezet onderwijs' worden veel uitvoerbare suggesties voor alle vakken beschreven:

- Voorbereiding van de les
- Introductie op de les
- Huiswerk en toetsen bespreken
- Presentatie leerstof
- Verwerking leerstof/uitvoering taken
- Leerlingen laten samenwerken
- Reflectie op taakaanpak en strategieën
- Vragen stellen
- Feedback geven
- Huiswerk opgeven
- Toetsen
- Beoordeling van toetsen
- Toegankelijkheid van lesmateriaal

Specifieke suggesties voor het vak muziek staan in paragraaf 6.6.

Veel van de beschreven suggesties zullen vanzelfsprekend zijn voor docenten omdat zowel dyslectici als de overige leerlingen hiervan tijdens de lessen kunnen profiteren.

7 VAKSPECIFIEKE ONDERSTEUNING NEDERLANDS

Voor de vakspecifieke ondersteuning Nederlands baseren wij ons op hoofdstuk zeven van het 'protocol dyslexie voortgezet onderwijs', een werkdocument voor docenten Nederlands. Het biedt suggesties voor pedagogisch-didactisch handelen om dyslectische leerlingen te ondersteunen in de les. Op de dyslexiekaart komen faciliteiten te staan die nodig zijn voor de leerling in relatie tot de vakspecifieke ondersteuning Nederlands tijdens de les.

Er staan suggesties voor:

- Woordenschatuitbreiding
- Technisch lezen en leren stimuleren
- Begrijpend lezen
- Spelling
- Grammatica
- Schrijven
- Beoordeling van toetsen

8 VAKSPECIFIEKE ONDERSTEUNING MODERNE VREEMDE TALEN

Dit hoofdstuk van het 'protocol dyslexie voortgezet onderwijs' is een werkdocument voor docenten moderne vreemde talen. Het biedt docenten suggesties voor pedagogisch-didactisch handelen om dyslectische leerlingen te ondersteunen in de les. Alle voorbeelden en toelichtingen zijn te vinden in het 'protocol dyslexie voortgezet onderwijs'.

Op de dyslexiekaart komen faciliteiten te staan die nodig zijn voor de leerling in relatie tot de vakspecifieke ondersteuning moderne vreemde talen tijdens de les. In hoofdstuk 8 van het 'protocol dyslexie voortgezet onderwijs' worden de volgende onderdelen uitgebreid besproken en worden pedagogisch-didactische suggesties aangegeven:

- Algemene handreiking
- Woorden leren
- Uitspraak
- Spelling
- Grammatica
- Technisch lezen
- Begrijpend lezen
- Schrijven
- Spreek- en luistervaardigheid
- Beoordeling van toetsen

9 AANPASSING VAN HET ONDERWIJS: COMPENSERENDE FACILITEITEN EN DISPENSATIES

Ondersteunende technologie vermindert de hinder die een leerling ondervindt van zijn lage niveau van vaardigheden als technisch lezen en spellen. Tevens bevordert dit zijn zelfredzaamheid binnen en buiten de school.

Algemene opmerkingen

Scholen zijn verplicht aanpassingen die een leerling met een beperking vraagt, te realiseren op basis van de wet *Gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte*. Aanbevelingen voor compenserende faciliteiten staan in de dyslexieverklaring.

Compenserende aanpassingen

Compenserende aanpassingen die belemmeringen door dyslexie kunnen verminderen, hebben betrekking op lezen, schrijven, toetsing en beoordeling. Eén aanpassing is overstijgend en telt voor alle vaardigheden en situaties: tijdverlenging.

De ontwikkelingen op het terrein van ondersteunende technologie gaan zeer snel.

Lezen

Wanneer teksten voorgelezen worden, kunnen leerlingen al luisterend hun aandacht direct richten op de inhoud van de tekst. Aandacht die zij, wanneer zij zelf lezen, moeten verdelen tussen de techniek van het lezen – het decoderen – en de inhoud. Daarnaast hoort de leerling bij de moderne vreemde talen steeds de juiste uitspraak van woorden. De RSG biedt mogelijkheden voor studieboeken met leesondersteuning.

Schrijven

Om problemen met schrijven te compenseren, moeten aanpassingen ervoor zorgen dat de aandacht van de leerling optimaal op de inhoud gericht kan zijn. Zonder hulpmiddelen gaat vaak veel aandacht in de spelling van woorden zitten en dat gaat ten koste van de inhoud, zowel van structuur en stijl als van grammaticale correctheid. Daarnaast kunnen, in geval van een slecht handschrift, hulpmiddelen nodig zijn om de leesbaarheid te verhogen. Veel doorhalingen of verbeteringen belemmeren de leesbaarheid niet alleen voor de leerling, maar ook voor anderen. De RSG hanteert aanpassingen met betrekking tot:

- leesbaarheid
- spelling
- structuur, stijl en grammaticale correctheid
- handschrift en typevaardigheid

Dat houdt in dat sommige dyslecten met laptops werken en middels Word met spellingcontrole of aangevuld met voorleessoftware (spelling- en grammaticaconrole, woordvoorspellers, voorleesfunctie) worden ondersteund.

Toetsing en beoordeling

Om het leerproces bij de dyslectische leerlingen niet te frustreren is het van belang om de spelfouten anders te berekenen (*zie bijlage 3 toetsing en beoordeling*). Hierbij zijn de richtlijnen van het CSE leidend. Deze worden elk jaar gebaseerd op de maartmededeling van het voorafgaande cursusjaar.

Naast de beoordeling van de toetsen die is beschreven in bijlage 3 is er nog een aantal specifieke aanpassingen mogelijk.

- Toets in schreefloze letter, minimaal punt 12 lettergrootte (Arial 12).
- 20% extra tijd om toetsen af te maken (10-15 minuten)
- Luistertoetsen evt. in aparte ruimte laten maken (om luisterfragmenten en lezen van vragen bij te kunnen houden).
- Gelegenheid bieden tot mondeling toelichten van schriftelijk gemaakt werk.
- Geef niet meer dan twee toetsen (so/proefwerk) op dezelfde dag, waarvan ten hoogstens één taal.
- Aantekeningen – powerpoints e.d. beschikbaar stellen aan de leerling
- Aangepaste beoordeling van specifieke spellingtoetsen.
- Bij het Centraal Eindexamen Nederlands kan ongeveer tien procent van het maximaal te behalen punten afgetrokken worden voor incorrecte formulering en onjuist taalgebruik. Hieronder wordt verstaan: fouten tegen de regels voor interpunctie, voor het gebruik van hoofdletters, voor zinsbouw, voor spelling, voor woordgebruik en voor woordvolgorde. Dat kan bij Nederlands in het uiteindelijke cijfer

een aftrek zijn van rond één punt. Laat dat bij toetsen nooit meer zijn, tenzij de hele toets alleen spelling betreft.

Dispenserende aanpassingen

Aanpassingen in de vorm van dispensaties, betekent dat een leerling wordt vrijgesteld van bepaalde geldende eisen. Bij het vaststellen van dispensaties moet het toekomstperspectief van de leerling centraal staan. Voor taken die de leerling bij het eindexamen of in een vervolgopleiding uit moet kunnen voeren, mag een school geen dispensatie verlenen. Hierbij moet worden nagegaan met welke hulpmiddelen een leerling deze taken wel kan uitvoeren.

Mogelijkheden voor dispensaties zijn:

- vrijstelling van voorleesbeurten
- vrijstelling van spellingtoetsen (echter niet wanneer deze in schoolexamen zitten)
- de omvang (hoeveelheid en/of moeilijkheidsgraad) van de boekenlijst verminderen
- vrijstelling van Duits of Frans in de onderbouw van het vmbo. In bijzondere gevallen kan vrijstelling verleend worden op het havo/vwo. Zie hoofdstuk 11 *Wet-en regelgeving*

In het laatste geval – het gaat hier om zeer uitzonderlijke situaties - beslist de rector. Mocht een leerling in aanmerking komen voor ontheffing van een taal, dan kan hij of zij een schriftelijk verzoek daartoe indienen bij de rector. Het verzoek moet ondersteund zijn door een deskundigenverklaring waaruit blijkt dat de leerling in uitzonderlijke mate hinder ondervindt van zijn/haar dyslexie. Het verzoek dient eerst besproken te zijn met de ondersteuningscoördinator van de school. De rector zal in samenspraak met het ondersteuningsteam tot een uitspraak komen. Gaat de leerling niet akkoord met de uitspraak van de rector dan kan de bezwarencommissie van de school om een uitspraak gevraagd worden.

De tijd die vrijkomt door een vrijstelling, moet altijd adequaat ingevuld worden met andere opdrachten en/of vakken.

Welke aanpassingen zijn toegestaan bij het examen

Op basis van artikel 55 van het Examenbesluit hebben dyslectische leerlingen tijdens het eindexamen recht op 30 minuten verlenging. Andere aanpassingen kunnen alleen worden toegestaan wanneer ze in het rapport van de orthopedagoog generalist genoemd zijn of wanneer ze bij de voorstellen van de orthopedagoog generalist aansluiten. De aanpassingen die in dit hoofdstuk worden beschreven, zijn bijna allemaal toegestaan bij het schoolexamen (SE) en het Centraal Examen (CE). De school mag daarbij geen uitzondering maken voor dyslectische leerlingen: de correctievoorschriften gelden voor alle leerlingen (zie paragraaf 11.1.4 Spellingcorrectie van het landelijk 'Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs'). Wel kan de dyslectische leerling gebruikmaken van een tekstverwerker met spellingcontrole, uitgezonderd specifieke spellingtoetsen. De directeur van de school meldt aan de inspectie welke leerlingen aangepast examen doen en op welke wijze zij dat doen.

Dyslexiekaart

Toegekende aanpassingen staan vermeld op de dyslexiekaart van de leerling (zie bijlage 4). Op de kaart staat vermeld van wanneer tot wanneer deze geldig is. Bij het opstellen van de kaart neemt de dyslexiecoördinator met de leerling door wat de effecten van de aanpassingen zijn. Indien nodig kunnen deze aanpassingen worden bijgesteld. Op de kaart kunnen de verplichtingen opgenomen worden die de school een leerling oplegt.

10 ONDERSTEUNING BUITEN DE LESSEN

Ondersteuning tijdens de lessen behoort tot de reguliere inspanningsverplichting van de school. Ondersteuning buiten de lessen is afhankelijk van de omstandigheden en mogelijkheden van de school.

Als de ondersteuning die docenten tijdens de lessen bieden (tijdelijk) niet toereikend is voor het behalen van voldoende leerresultaten, sociaal-emotioneel welbevinden, zelfstandigheid en weerbaarheid, kunnen kortdurende taakgerichte trainingen en regelmatige coaching of counseling een oplossing bieden.

Taakgerichte training

Uitgangspunten van taakgerichte trainingen

Een taakgerichte training is een onderdeel van de totale begeleiding van dyslectische leerlingen. Het is een aanvulling op de ondersteuning in de lessen, inclusief de speciaal op de leerling afgestemde maatregelen. Een taakgerichte training richt zich op verbetering van taken en vaardigheden die een leerling onvoldoende beheerst. Om een zo goed mogelijk resultaat te behalen wordt de leerling betrokken bij het bepalen van het doel van de training.

11 WET- EN REGELGEVING

Voor leerlingen met dyslexie kan het nodig zijn dat ze gebruikmaken van hulpmiddelen of faciliteiten om het onderwijs op hun eigen niveau te volgen. In sommige gevallen is het nodig ontheffing te verlenen voor delen van het onderwijsprogramma of de inhoud van het onderwijsprogramma aan te passen.

Ontheffingen of vrijstellingen zijn maar heel beperkt mogelijk. Zo wordt er nooit ontheffing gegeven van het afleggen van examens in Engels in het voortgezet onderwijs. Een uitzondering op deze regel is de mogelijkheid voor scholen om leerlingen met dyslexie op het vwo vrij te stellen van het examen in de tweede moderne vreemde taal. Ontheffingen zijn, gezien het maatschappelijk belang van talen, niet gewenst en ook niet noodzakelijk, omdat er veel mogelijkheden zijn om met inachtneming van de eisen in het onderwijs en in de wijze van examinering rekening te houden met de mogelijkheden van de leerling met een beperking.

De wetten en regels in dit hoofdstuk gaan over de kaders en uitgangspunten bij het toestaan van hulpmiddelen en faciliteiten, het doen van aanpassingen of verlenen van vrijstellingen. Kortom, wat mag wel en wat niet?

Hieronder volgt een beknopt overzicht van wetten die een grondslag vormen voor dit dyslexiebeleidsplan:

Het eindexamenbesluit VO

Een belangrijk onderdeel van het wettelijk kader vormt artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO (zie www.examenblad.nl). Lid 1 van dit artikel luidt als volgt.

Artikel 55

1. De directeur kan toestaan dat een gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat. In dat geval bepaalt de directeur de wijze waarop het examen zal worden afgelegd, met dien verstande dat aan de overige bepalingen in dit besluit wordt voldaan. Hij doet hiervan zo spoedig mogelijk mededeling aan de inspectie.

Het gaat hier om aanpassingen als tijdverlenging, auditieve ondersteuning, lettertype en – grootte, spellingcontrole en andere condities die in de formele dyslexieverklaring zijn aangegeven.

Aanpassingen melden

De directie van de school besluit binnen de kaders van de wet over een aangepaste afname van het eindexamen en eventuele aanpassingen of vrijstellingen in het onderwijsprogramma. De onderwijsinspectie hoeft hiervoor geen toestemming te verlenen. Wel moet de directie de aanpassingen bij de inspectie melden en onderbouwen op basis van het dossier van de leerling.

Een Daisy- of spraaksynthese-cd moet uiterlijk 1 november voorafgaand aan het eindexamen worden besteld bij DUO (duo@examens.nl) via een speciaal formulier.

De dyslexieverklaring

De school moet de aanpassingen kunnen onderbouwen met een officiële dyslexieverklaring afgegeven door een orthopedagoog generalist (zie hoofdstuk 4 van het landelijk 'Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs'). Voor verlenging van de examentijd met maximaal 30 minuten hoeft de dyslexieverklaring geen aparte vermelding te bevatten. De vaststelling dat de betreffende leerling dyslexie heeft, is daarvoor voldoende.

Hoewel een dyslexieverklaring altijd geldig blijft, is het belangrijk om het begeleidingsadvies te laten herzien wanneer de omstandigheden voor een leerling veranderen, bijvoorbeeld bij de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs, of wanneer er nieuwe inzichten of ontwikkelingen zijn in de ondersteuningsmogelijkheden.

Wet gelijke behandeling

Met ingang van 1 augustus 2009 is de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz) ook van toepassing op het basis- en het voortgezet onderwijs. Op basis van deze wet (artikel 5b, in samenhang met artikel 1) is het verboden om onderscheid te maken bij het verlenen van toegang tot onderwijs,

bij het aanbieden van onderwijs, bij het afnemen van toetsen en bij het afsluiten van onderwijs. 'Verbod op onderscheid' betekent dat scholen verplicht zijn tot doeltreffende aanpassing als (de ouders van) een leerling met een beperking hierom (vragen) vraagt.

Inrichtingsbesluit WVO

Vrijstellingen voor de tweede moderne vreemde taal staan in deze wet omschreven. De mogelijkheden om ontheffing te verlenen voor de tweede moderne vreemde taal verschillen per schoolsoort, per leerjaar of per leerweg (vmbo).

Ook voor vrijstellingen is het de verantwoordelijkheid van de school om per geval de mogelijkheden te bekijken.

Ten slotte

Een toelichting op deze wetten wordt uitgebreid behandeld in het 'Protocol Dyslexie VO'. Deze wetgeving vormt het kader voor de volgende taken, die elders in dit dyslexiebeleid zijn opgenomen.

Taken voor de directieleden

- Meld de gewenste aanpassingen bij de Inspectie voor het Onderwijs.
- Vraag voor 1 november de aangepaste examens aan.
- Ga na voor welke leerlingen vrijstellingen wenselijk en mogelijk zijn.

Taken voor het middenmanagement/de werkgroep

- Ga tijdig na welke leerlingen aanpassingen nodig hebben bij de afname van het examen.
- Zorg ervoor dat in het dossier van de leerling een dyslexieverklaring zit waar de gewenste aanpassingen tijdens de examens expliciet in vermeld zijn.
- Ga na voor welke leerlingen vrijstellingen wenselijk en mogelijk zijn.
- Bespreek de aanpassingen met de leerling.
- Laat leerlingen oefenen met een examen met auditieve ondersteuning.

Taken voor docenten

- Bespreek, in overleg met het middenmanagement, welke leerlingen aanpassingen nodig hebben.

12 OUDERS EN SCHOOL

Een goede ondersteuning van leerlingen met dyslexie in het voorgezet onderwijs kan niet zonder een constructieve samenwerking met de ouders van de leerling. Toch is samenwerking tussen school en ouders nog altijd geen vanzelfsprekende zaak. Dat is jammer, want samenwerking geeft alle partijen kansen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat leerlingen van actief betrokken ouders beter presteren op school. Voor leerlingen met een leerstoornis als dyslexie is samenwerking daarom extra belangrijk. Dit hoofdstuk beschrijft hoe de samenwerking tussen school en ouders gedurende de schoolloopbaan van een leerling met dyslexie optimaal kan verlopen.

In dit hoofdstuk komen de volgende vragen aan de orde:

- Wat zijn de voorwaarden voor een goede samenwerking tussen school en ouders?
- Op welke momenten zijn er contacten tussen school en ouders?
- Wat mogen school en ouders op die momenten van elkaar verwachten?

Voorwaarden voor een goede samenwerking

Aan een goede samenwerking tussen school en ouders ligt een aantal voorwaarden ten grondslag.

- Beide partijen beseffen dat zij een gezamenlijk belang, eenzelfde doel voor ogen hebben.
- De school nodigt ouders nadrukkelijk uit tot een actieve rol.
- School en ouders zien elkaar als gelijkwaardige partners met elk hun eigen deskundigheid en verantwoordelijkheden.

Gezamenlijk belang

School en ouders willen graag dat een leerling met dyslexie optimaal presteert op school en goed is voorbereid op een vervolgopleiding. Het uiteindelijke doel is dat hij in de toekomst zelfstandig kan functioneren in de samenleving en daarbij zo min mogelijk hinder ondervindt van zijn dyslexie. Vanuit dit gemeenschappelijk belang is het noodzakelijk dat ouders en school met elkaar in gesprek gaan, elkaar over en weer informeren over hun ervaringen met de leerling, over zijn achtergronden, vaardigheidsniveau, sociaal-emotionele ontwikkeling en over eerder gemaakte keuzes in de ondersteuning.

Actief betrokken

De RSG streeft ernaar om samen met de ouders actief na te denken hoe leerlingen met dyslexie het beste ondersteund kunnen worden. Wanneer een leerling met dyslexie is aangemeld bij de RSG, vindt allereerst (het streven is vóór start van het nieuwe schooljaar) een intakegesprek plaats met de leerling, ouders en de dyslexiecoördinator. Tijdens dit gesprek wordt duidelijk wat de verwachtingen van ouders en school zijn wat betreft de ondersteuning op het gebied van dyslexie. Als het nodig is, neemt de dyslexiecoördinator schriftelijk of telefonisch contact op met ouders. Hierbij geldt dat ook ouders aangemoedigd worden om contact op te nemen, indien er vragen of onduidelijkheden zijn of wanneer er een nieuwe hulpvraag ontstaan is. Gedurende het jaar zullen er voldoende contactmomenten mogelijk zijn.

Gelijkwaardig maar niet gelijk

Gelijkwaardigheid tussen ouders en school komt onder meer tot uitdrukking in de erkenning van het gezamenlijke belang en respect voor elkaars opvattingen. Respect voor elkaars opvattingen betekent dat alle opvattingen gelijke waarde hebben en geen enkele opvatting bij voorbaat de mindere is van een andere. Bij verschillen van opvatting zoeken school en ouders toenadering, luisteren naar elkaar, lichten hun opvattingen en motivatie toe en praten over de consequenties van de verschillen. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid naar elkaar toe te groeien en tot consensus te komen. Dat school en ouders gelijkwaardig zijn, wil overigens niet zeggen dat zij dezelfde rol en dezelfde verantwoordelijkheden hebben. De school heeft de professionele verantwoordelijkheid voor de school als leef- en leergemeenschap. Ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kind. Daar hoort bij dat zij zich verzekeren van de beste onderwijskansen. De school zal over het algemeen het

initiatief nemen in de samenwerking met ouders. De school doet dit door expliciet aan ouders duidelijk te maken hoe zij wil samenwerken en op welke momenten.

Belangrijke momenten in de schoolloopbaan van de leerling

Op de volgende momenten hebben school en ouders contact:

- de open dagen voor de schooloriëntatie
- het kennismakingsgesprek na aanmelding
- voorlichtingsavond voor ouders van leerlingen met dyslexie;
- voortgangsbesprekingen
- besprekingen op verzoek van ouders of school vanwege plotseling dalende cijfers of sociaal-emotionele problemen
- signalering van ernstige lees- en/of spellingproblemen bij een leerling
- ondersteuning buiten de klas.

Bijlage 1: signalering	
Leerjaar 1	Verantwoordelijk
Bij aanmelding worden leerlingen met diagnose dyslexie doorgegeven aan dyslexiecoördinator en door de administratie verwerkt in Magister	Plaatsingscommissie
Na ongeveer 6 weken worden bij alle 1 ^e jaars-leerlingen signaleringstesten afgenomen - stilleestekst - zinnendictee	Orthopedagoog
Beoordeling signaleringstesten	Orthopedagoog
Geen vermoeden van dyslexie: - geen actie	
Wel vermoeden van dyslexie: (1 of meerdere onderdelen zwak of zeer zwak) - Brus - Klepel Dossieronderzoek naar evt. signalen vanuit Bao en contact ouders	Orthopedagoog Onderwijsassistenten
6 maanden begeleidingstraject gericht op achterstanden spelling en/of lezen	Ondersteuningsdocent Onderwijsassistent
Na volgen begeleidingstraject (+ pauze) opnieuw afnemen van signaleringstoetsen. - Stilleestekst - Zinnendictee - Brus - Klepel	Ondersteuningsdocent Onderwijsassistent
Geen vermoeden van dyslexie: - Notitie in Magister - ouders krijgen brief	Orthopedagoog
Bij vermoeden van dyslexie (onvoldoende vooruitgang of inhaal) wordt (na telefonisch overleg met ouders) de leerling aangemeld voor een dyslexieonderzoek. Dit onderzoek zal worden afgenomen door een orthopedagoog.	Orthopedagoog
Wordt na dyslexieonderzoek de diagnose dyslexie vastgesteld, worden ouders en leerling uitgenodigd voor een gesprek met de orthopedagoog.	Orthopedagoog
Voor leerlingen die later instromen (gedurende 1 ^e leerjaar of in hogere klassen) waarbij het vermoeden van dyslexie is aangegeven, wordt de leerling individueel gescreend.	Orthopedagoog
Bij uitval geldt dezelfde procedure als hierboven is beschreven voor nieuwe leerlingen in de brugklas.	

Bijlage 2: ondersteuning	
Leerjaar 1	Verantwoordelijk
Bij aanmelding van leerlingen met diagnose dyslexie doorgeven aan dyslexiecoördinator	Ondersteuningscoördinator
Intakegesprekken met ouder(s) en leerlingen met diagnose dyslexie Leerling ondertekent de dyslexiekaart Ouders krijgen evt. een boekenlijst	Dyslexiecoördinator
Opstellen van een begeleidingsplan	Dyslexiecoördinator
Dyslexiebegeleiding 5 á 6 bijeenkomsten: Wat is dyslexie Hulpmiddelen Daisy/ tekst-naar-spraak/ etc. Voorleessoftware uitproberen (toetsen/ studieboeken) Overige studiesoftware Quizlet mindmap Spellingcontrole Apps ... Eigen inbreng	Dyslexiecoördinator
Afhankelijk van de hulpvraag na het volgen van de dyslexiebegeleiding kan een taakgerichte training in een groep of een individueel traject plaatsvinden	Dyslexiecoördinator
Bij gerichte hulpvraag, na bijvoorbeeld vergadering of vanuit mentor/ouders/leerling, kan een specifiek onderdeel in een groep of een taakgerichte training plaatsvinden	Dyslexiecoördinator
Eind van het schooljaar - evaluatiemoment	Dyslexiecoördinator
Leerjaar 2-3-4-5	Verantwoordelijk
Ouders krijgen vóór de start van het nieuwe schooljaar een boekenlijst	Dyslexiecoördinator
Op verzoek, bij gerichte hulpvraag na bijvoorbeeld vergadering of vanuit mentor/ouders/leerling, kan een specifiek onderdeel in een groep of een taakgerichte training plaatsvinden	Dyslexiecoördinator
Examenklassen	Verantwoordelijk
Voor de herfstvakantie gesprekken over hulpmiddelen en aangepaste examinering	Dyslexiecoördinator
Examenvorbereiding VMBO B/K	Dyslexiecoördinator
Examenvorbereiding VMBO-4	Dyslexiecoördinator
Examenvorbereiding HAVO- 5	Dyslexiecoördinator
Examenvorbereiding VWO-6	Dyslexiecoördinator

Bijlage 3: toetsing en beoordeling

Bij de afspraken voor toetsing en beoordeling baseren wij ons op de uitgangspunten van het 'Landelijk Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs; 2013' en [artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO](#).

- Bedenk wát er wordt getoetst. Bij onderdelen waar bijvoorbeeld inhoud en spelling wordt getoetst, kan de sectie besluiten om de leerling twee cijfers te geven. Gaat het er bij woordoverhoringen om dat de leerling de woordbetekenis kent en woordenschat opbouwt, of om de juiste spelling? (Belangrijk bij MVT).
- Goede cijfers voor dictees betekenen niet meteen dat een leerling een goede speller is. Een goede speller kan ook correct spellen wanneer hij met de inhoud bezig is.
- Hanteer als sectie eenduidige afspraken. Uitgangspunt is hierbij de richtlijnen die gelden voor het Centraal Schriftelijk Examen. Spellingcontrole is conform [artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO](#) toegestaan voor dyslectische leerlingen.

Afspraken bij toetsing

- Toetsen worden digitaal aangeleverd in Arial 12.
- Toetsen worden aangeleverd in tekstpdf- of Word-formaat aan.
- De leerling krijgt indien nodig 20% extra tijd. Maak bij voorkeur een toets die korter dan een lesuur duurt; organisatorisch en logistiek geeft dat de minste rompslomp.
- Ook bij luistertoetsen wordt rekening gehouden met de dyslectische leerling. De docent kan dat op verschillende manieren doen:
 - a. Bij klassikale afname, waar nodig het geluidsbestand even stopzetten tijdens de antwoordperiodes.
 - b. De dyslectische leerling op een ander tijdstip de toets met tijdverlenging laten maken.
- Bied eventueel naast schriftelijke toetsing ook de mogelijkheid tot mondelinge toetsing.
- Geef niet meer dan twee toetsen (so/proefwerk) op dezelfde dag, waarvan ten hoogstens één taal.

Afspraken bij beoordeling

- Algemeen:
Spellingaftrek wordt bij dyslectische leerlingen anders berekend.
Geef de fouten voor spelling bij voorkeur voor de duidelijkheid met een andere kleur aan.
Spellingcontrole is conform [artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO](#) ook bij SO's en toetsen toegestaan voor dyslectische leerlingen. Spellingtoetsen kunnen hierop een uitzondering vormen, laat niet meer dan 1 op de 10 toetsen spellingtoetsen zijn.
- Spellingbeoordeling **Nederlands**
Op het Centraal Eindexamen bij Nederlands wordt rond tien procent van het maximaal aan te behalen punten afgetrokken voor incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik. Dat kan bij Nederlands in het uiteindelijke cijfer (1-10) een aftrek zijn van maximaal één punt. Bij SO's en proefwerken Nederlands zal dat nooit meer zijn, tenzij de hele toets alleen spelling betreft. Zorg in dat geval dat niet meer dan 1 op de 10 toetsen spellingtoetsen zijn.
- Spellingbeoordeling **MVT** (Engels – Duits – Frans)
Beoordeling van de spelling MVT mag het resultaat op een toets niet onevenredig zwaar beïnvloeden. Voor het Centraal Examen Engels vmbo-tl/gi kon een leerling 48 punten halen in 2012. Daarvan waren 35 punten voor de leestekst en 13 punten voor de brief. Bij de beoordeling van de brief, telde taalgebruik – waaronder spelling – zwaar mee, 8 punten van de 13. Wanneer die 8 punten verspeeld worden, betekent dat maximaal 1.6 punt aftrek van het totaalcijfer. Bij SO's en proefwerken MVT kan dat nooit meer zijn, tenzij de hele toets alleen spelling betreft. Zorg in dat geval dat niet meer dan 1 op de 10 toetsen spellingtoetsen zijn.

In de sectiewerkplannen Nederlands, Engels, Duits en Frans worden de bovenstaande afspraak opgenomen, of wordt verwezen naar deze bijlage.

- Bij de schoolexamens gelden dezelfde richtlijnen, zoals die zijn opgesteld voor het Centraal Schriftelijk Examen.
 - Bij gebruik van computer mag de spellingcontrole worden ingeschakeld.
 - Spellingaftrek wordt op dezelfde manier berekend.

Bijlage 4

Dyslexiekaart

Dyslexie

Naam:

Klas:

Datum afgifte:

Handtekening orthopedagoog:

Handtekening dyslexiecoördinator:

Handtekening leerling:

Inspanningsverplichting van leerling:

- een effectieve methode kiezen voor de uitbreiding van de woordenschat bij moderne vreemde talen

- inzet bij de remedial teaching en nakomen van gemaakte afspraken
- studeren met de leesvorm Daisy of KES (werkboeken worden digitaal ingevuld)
- gespreid leren van leerstof voor de talen
- gebruik maken van een agenda om huiswerk en toetsen te plannen

Het recht op het verkrijgen van compenserende faciliteiten vervalt:

- wanneer blijkt dat de leerling er misbruik van maakt
- wanneer de leerling onvoldoende motivatie toont

Compenserende faciliteiten:

- tijdverlenging bij proefwerken, schriftelijke overhoringen en examens
- aanpassing van de normen bij de talen
- gebruik van een tekstverwerker met spellingcontrole
- gebruik van gesproken boeken: leesvorm Daisy/Kurzweil
- pw's en indien mogelijk so's kunnen worden gemaakt met KES

De gegevens op deze dyslexiekaart zijn gebaseerd op de officiële dyslexieverklaring afgegeven door een orthopedagoog / GZ psycholoog. Deze kaart is alleen geldig op de RSG Ter Apel.

Dyslexiekaart

Dysorthografie

Naam:

Klas:

Datum afgifte:

Handtekening orthopedagoog:

Handtekening dyslexiecoördinator:

Handtekening leerling:

Het recht op het verkrijgen van compenserende faciliteiten vervalt:

- wanneer blijkt dat de leerling er misbruik van maakt
- wanneer de leerling onvoldoende motivatie toont

Compenserende faciliteiten:

- tijdverlenging bij proefwerken, schriftelijke overhoringen en examens
- aanpassing van de normen bij de talen
- gebruik van een tekstverwerker met spellingscontrole
- studeren met de woordvoorspeller van de leesvorm KES

De gegevens op deze dyslexiekaart zijn gebaseerd op de officiële dyslexieverklaring afgegeven door een orthopedagoog / GZ psycholoog. Deze kaart is alleen geldig op de RSG Ter Apel.

Inspanningsverplichting van leerling:

- een effectieve methode kiezen voor uitbreiding van de woordenschat bij de moderne vreemde talen
- inzet bij de remedial teaching en nakomen van gemaakte afspraken
- gespreid leren van leerstof voor de talen
- gebruik maken van een agenda om huiswerk en toetsen te plannen